

1. Арцишевський, Р.А. & Бондарук, С.О. & Возняк, С.С. (1997). Людина в сучасному світі. К.: ВТФ «Перун» / Artsyshevs'kyu, R.A. & Bondaruk, S.O. & Voznyak, S.S. (1997). Lyudyna v suchasnomu sviti. [Man in the modern world]. K.: VTF «Perun» [in Ukrainian].
2. Бех, І. (2006). Виховання особистості: Сходження до духовності: [наук. видання]. К.: Либідь / Bekh, I. (2006). Vykhovannya osobystosti: Shkhodzhennya do dukhovnosti [Education of personality: Ascent to spirituality]: [nauk. vydannya]. Kyiv: Lybid' [in Ukrainian].
3. Гессен, С. И. (1995). Основы педагогики. Введение в прикладную философию. М.: «Школа-Пресс» / Hessen, S. Y. (1995). Osnovy pedahohyky [Fundamentals of pedagogy]. Vvedenye v prykladnuyu fylosofyyu. Moskva: «Shkola-Press» [in Russian].
4. Гриценко, Ю. (2015). Мистецтво в розвитку художньо-естетичного світогляду особистості: ретроспективний аналіз. *Естетика і етика педагогічної дії*. Київ. Вип. 9. 131-139. / Hrytsenko, YU. (2015). Mystetstvo v rozvytku khudozhn'o-estetychnoho svitohlyadu osobystosti: retrospektyvnyy analiz [Art in the development of artistic and aesthetic worldview of the individual: a retrospective analysis]. *Estetyka i etyka pedahohichnoyi diyi*. Kyiv. Vol. 9. 131-139. [in Ukrainian].
5. Зись, А. Я. (1987). Философское мышление и художественное творчество. М.: Искусство / Zys', A. YA. (1987). Fylosofskoe myshlenye y khudozhestvennoe tvorchestvo [Philosophical Thinking and Artistic Creation]. Moskva: Yskusstvo [in Russian].
6. Целковников, Б.М. (1999). Мировоззрение педагога-музыканта в поисках смысла. Исследование / Отв. ред Э. Абдуллин. Москва / Tselkovnykov, B.M.(1999). Myrovovozzrenye pedahoha-muzykanta v poyskakh smysla [The worldview of a music teacher in search of meaning]. Yssledovanye / Otv. red É. Abdullyn. Moskva [in Russian].
7. Щолокова, О.П.(2017). Світоглядна спрямованість фахової підготовки вчителя мистецьких дисциплін. *Теорія і методика мистецької освіти*. К.: Наук. Часопис НПУ імені М.П. Драгоманова, 22(27), 1. 3-8 / Shcholokova, O.P. (2017). Svithlyadna spryamovanist' fakhovoyi pidhotovky vchytelya mystets'kykh dystsyplin [Worldview orientation of professional training of teachers of art disciplines]. *Teoriya i metodyka mystets'koyi osvity*. Kyiv: Nauk. Chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova, 22(27), 1, 3-8.

УДК 378.147.091.12.011.3-051/33-027.22:780.616.1/3.077(045)

UDC 378.147.091.12.011.3-051/33-027.22:780.616.1/3.077(045)

ГАЛИНА ЯКІВЧУК,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Україна, Хмельницький,

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,

вул. Прокурівського Підпілля, 139)

HALYNA YAKIVCHUK,

Candidate of pedagogical sciece, associate professor

(Ukraine, Khmelnytskyi,

Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy,

Proskurivskoho Pidpillia Str., 139)

orcid.org/ 0000-0003-2820-7604

**Організація ансамблю бандуристів у навчально-творчому процесі
майбутнього вчителя музичного мистецтва
Organization of the Bandura Band in the Educational-Creative Process
of the Future Teacher of Music Art**

Анотація. Стаття присвячена висвітленню досвіду та значення організації ансамблю бандуристів у навчально-творчому процесі майбутнього вчителя музичного мистецтва. Обґрунтовано основні аспекти організації студентського колективу, зокрема ансамблю бандуристів. Зосереджено увагу на потенціалі колективного музикування у вихованні особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва, на популяризації кобзарського мистецтва. У статті наголошено на важливості організації роботи ансамблю бандуристів як однієї із форм студентської навчальної та музично-творчої діяльності, спрямованої на формування професійного педагогічного інтересу до народної пісні, музичного фольклору.

Автор статті акцентує увагу на основних завданнях керівника ансамблю: продовжувати навчання гри на бандурі та співу під власний супровід в обсязі, необхідному та достатньому для участі у концертній діяльності колективу; залучення до кращих зразків української музичної культури; розвиток музично-вокальних здібностей; сприяння розвитку індивідуальних творчих здібностей;

сприяння формуванню естетичного смаку та духовної культури особистості; формування навичок професійного та соціального партнерства; гуртування студентів у дружній творчий колектив.

У статті підкреслюються виховні цінності національного мистецтва, розкрито практичні засади виховання не лише музиканта-виконавця, а й освіченої культурної людини, носія національних традицій.

Ключові слова: майбутній вчитель музичного мистецтва, ансамбль бандуристів, колективне музикування, кобзарське мистецтво.

Summary. The article deals with the organization of ensemble of bandura players in the educational-creative process of the future teacher of music art. The main aspects of organization of the student collective, in particular the bandura ensemble, have been substantiated. The focus is on the potential of collective music playing in the education of the personality of the future music art teacher, on the popularization of kobza art. The article emphasizes the importance of organizing the work of bandura ensemble as one of the forms of student educational and musical-creative activity aimed at forming professional pedagogical interest in folk songs, musical folklore.

The author of the article emphasizes the main tasks of the leader of the ensemble: to continue learning to play the bandura and singing to the own accompaniment in the amount necessary and sufficient to participate in the concert activities of the band; involvement the best examples of Ukrainian musical culture; development of musical and vocal abilities; promoting the development of individual creative abilities; promoting the formation of aesthetic taste and spiritual culture of the individual; formation of skills of professional and social partnership; grouping students into a friendly creative team.

The article emphasizes the educational values of national art, reveals the practical principles of education not only of a musician-performer, but also of an educated cultural person, a bearer of national traditions.

Key words: future music art teacher, bandura ensemble, collective music playing, kobzar art.

Постановка проблеми в загальному вигляді... У Державній національній програмі «Освіта» Україна XXI століття» сформульовано вимогу, втілену в одному з принципів її реалізації: «Національна спрямованість освіти полягає у невіддільності освіти від національного ґрунту, її органічному поєднанні з національною історією і народними традиціями, збереженні та збагаченні культури українського народу, визнанні освіти важливим інструментом національного розвитку» (Держана національна програма «Освіта», 1993, с. 5).

Національне мистецтво, зокрема український музичний фольклор, володіє могутнім духовно-творчим потенціалом традиційної культури, яка є головним чинником морально-етичного самооздоровлення, відродження національної самосвідомості, духовності молоді. У ньому найяскравіше відображено і найкраще збережено традиційний виховний ідеал нашого народу, втілено його у високохудожній образній формі, доступній для сприйняття і розуміння навіть спеціально не підготовленими слухачами і глядачами (Держана національна програма «Освіта», 1993, с. 55). Відтак актуальною стає проблема підготовки і виховання педагогів шляхом формування в них інтересу до українського національного мистецтва, зокрема бандурного (кобзарського) мистецтва. На сучасному етапі, в умовах незалежної України, цей напрям мистецтва набуває важливого значення в духовному відродженні держави. Залучення молоді до безпосередньої участі у пропагуванні виконавства на бандурі є впливовим засобом виховання національної свідомості, сприяє формуванню гармонійно розвиненої особистості.

Аналіз останніх досліджень... У наукових працях виконавство на бандурі розглянуте в історичному (О. Дубас, В. Дутчак, Б.Жеплинський, А.Омельченко); традиційному (О.Ваврик, В.Уманець, К.Черемський, В.Чуркіна); академічно-виконавському (Н. Брояко, Н. Морозевич, І. Панасюк) аспектах. Наукові праці таких фахівців у галузі бандурного мистецтва, як Л.Воріна, О. Герасименко, В. Дутчак, Л. Мандзюк присвячені засадничим, концептуальним питанням теорії, практики, історії ансамблевого виконавства на бандурі.

Мета статті... Метою даної статті є висвітлення аспектів оволодіння основами майстерності ансамблевого бандурного мистецтва, зокрема роботи з ансамблем бандуристів, а також розкриття практичних засад виховання не лише музиканта-виконавця, а й освіченої культурної людини, носія національних традицій.

Виклад основного матеріалу... На сучасному етапі модернізація музичної освіти потребує принципово нових підходів до пошуку новітніх технологій навчання, вдосконалення навчально-виховного процесу та системи контролю знань. Адже музична педагогіка – це систематичний пошук, творче співробітництво учнів, батьків, педагогів, усієї громадськості для організації навчання молоді позитивної та змістовної життєдіяльності.

Тому виховний вплив народного мистецтва відповідає сучасним стратегічним завданням суспільства та розвитку загальної освіти: максимально використовувати в роботі з молоддю все те, що опирається на прогресивні традиції народу, що пов'язане з його національною самобутністю і неповторністю в усіх галузях духовного життя. І саме бандурне мистецтво володіє потенціалом виховання найкращих якостей молодого українця.

Бандура є одним із символів України, що наділений містичною здатністю стимулювати імунний супротив нації до зовнішнього тиску ворожих сил. Українські кобзарі завжди були наставниками народу, виразниками його волелюбних прагнень та сподівань. Кобзарське мистецтво стало суспільно-історичним явищем, явищем суто національним і самобутнім, притаманним лише українському народу. Духовний пріоритет кобзарської справи завжди цінувався суспільством, народ шанував і любив своїх співців, сприяв розвитку їхнього мистецтва. Бандура та кобза протягом багатьох століть задовольняли не лише естетичні та художні потреби українського народу, але й були носієм, передавачем відомостей про історичні події та прогресивні ідеї українського народу. Саме кобзарі, мандруючи Україною, оспівували в історичних піснях та думках усе життя простого люду, героїчні події з життя лицарів-козаків і закликали народ до боротьби.

Гра на бандурі досягла мистецького рівня виконавства на класичних інструментах. Сьогодні бандура – модернізований, хроматичний інструмент. У бандурному виконавстві з'явилися нові колористичні прийоми: тремоло одинарними нотами і терціями, флажолети; розвинулась техніка гри обома руками подвійних нот, акордів. Розроблена методика гри лівою рукою на приструнках та ін. Сучасний бандурист – освічений музикант, що володіє різноманітною технікою, віртуозністю, широким світоглядом та розумінням стилістичних особливостей при виконанні творів різних епох.

До того ж, художньо-образний вплив виконання народної музики на українському народному інструменті – бандурі – сприяє вихованню не лише національної свідомості та самосвідомості, а й національного чуттєво-емоційного досвіду, типу поведінки, способу життя. Завдяки вокальній діяльності відбувається залучення особистості до музичної культури, а колективний спів – це прекрасне психологічне, моральне та естетичне середовище для формування кращих людських якостей (Гребенюк Н. Є., 2000, с. 2).

Відомо, що сольо-інструментальне виконавське мистецтво бандуристів в Україні за останні десятиріччя досягло найвищого розвитку за всю історію цього жанру. Його здобутками пишається музичне вітчизняне мистецтво, тепер відоме в багатьох країнах і континентах через такі славнозвісні імена, як Сергій Баштан – засновник саме сольо-інструментального виконавства на бандурі, та лауреати міжнародних конкурсів Роман Гриньків, Петро Чухрай та багато інших. Оригінальний репертуар для бандури створено на сьогодні композиторами С. Баштаном, М. Дремлюгою, В. Кирейком, А. Коломійцем, К. Мясковим та ін. В Україні створено систему професійного навчання бандуристів в усіх ланках від ДМШ до музичної академії, аспірантури, що стимулює розвиток наукової думки, прагнення до узагальнення практичного досвіду та науково-теоретичного осмислення процесів професійно-академічного виконавства.

У наш час мистецтво бандуристів набуло масового характеру та інтенсивного розвитку. Бандуру широко використовують в ансамблях, оркестрах як сольний та акомпануючий інструмент. Специфічною особливістю кобзарського мистецтва є поєднання різновидів музичного виконавства: співу, інструментального супроводу, сольного та ансамблевого виконавства на бандурі.

Організація роботи ансамблю бандуристів – одна із форм студентської навчальної та музично-творчої діяльності, спрямована на формування професійного педагогічного інтересу до народної пісні, музичного фольклору. На сучасному етапі існує низка проблем щодо створення колективів бандуристів, забезпечення їх репертуаром, проведення просвітницько-концертної діяльності. Оскільки не у кожному навчальному закладі вищої педагогічної освіти є така дисципліна як «Ансамбль», керівник організовує такий колектив у позанавчальному просторі, що ускладнює сам процес функціонування ансамблю. У навчальні програми факультетів мистецтв включено багато індивідуальних дисциплін: «Основний музичний інструмент», «Вокал», «Акомпанемент», «Додатковий інструмент» та ін., що потребують багато часу для самостійної діяльності. У навчальній діяльності студентів організувати такий процес вкрай проблематично, адже студенти-учасники колективу з різних курсів, із різною підготовкою та інтересами. Водночас учасники ансамблю бандуристів, музикуючи у колективі, мають можливість та зобов'язані постійно удосконалювати необхідні вміння і навички співака, акомпаніатора й ансамбіста.

Ансамбль бандуристів як вокально-інструментальний колектив має свою специфіку щодо організації праці учасників. Перш, аніж почати роботу з колективом, потрібно створити належні умови для організації навчально-педагогічного процесу. До обов'язків керівника входить музично-технічна і художня робота, також потрібно подбати про відповідне приміщення, встановити певний час для занять, забезпечити колектив нотним матеріалом, подбати про зовнішній вигляд колективу тощо.

Основними методами навчання в ансамблі бандуристів є словесні (бесіди, розповіді, пояснення), наочно-демонстраційні (педагогічний показ, виступи професійних музикантів та колективів), практичні

(власне гра на бандурі, концертна діяльність колективу). Сучасний етап модернізації музичної освіти потребує принципово нових підходів до пошуку новітніх технологій навчання, вдосконалення навчально-виховного процесу та системи контролю знань. Адже музична педагогіка – це систематичний пошук, творче співробітництво учнів, батьків, педагогів, усієї громадськості для організації навчання дітей як радісної і змістовної життєдіяльності (Портнова О. С., 2007, с. 10).

В ансамблях бандуристів студенти набувають навиків колективного виконавства, що дозволяє їм проявити себе творчо. Керівник ансамблю повинен розуміти, що педагогічне керівництво, регулювання діяльності учасників має здійснюватися не авторитарним шляхом (постійним контролем, нав'язуванням занять, примусом та ін.), а гуманно, демократично, створенням відповідних психолого-педагогічних умов тощо.

Отже, перед керівником колективу постають такі основні завдання: продовжувати навчання гри на бандурі та співу під власний супровід в обсязі, необхідному та достатньому для участі у концертній діяльності колективу; залучення до кращих зразків української музичної культури; розвиток музично-вокальних здібностей; сприяння розвитку індивідуальних творчих здібностей; сприяння формуванню естетичного смаку та духовної культури особистості; формування навичок професійного та соціального партнерства; гуртування студентів у дружній творчий колектив (Броннікова Н., 2005, с. 12).

Провідними педагогічними принципами в роботі керівника ансамблю мають бути принципи наступності (від простого до складного), доступності (відповідність індивідуальним особливостям), особистісного підходу (урахування психологічних, фізіологічних, соціальних особливостей учасника). Застосування викладачем інноваційних освітніх технологій (інтерактивні методи навчання, технологія «створення ситуації успіху») покликане не тільки змінити звичну для учасників ансамблю ситуацію навчання, але й характер його діяльності: студенти перестають бути пасивними споживачами певної кількості знань, а стають активними учасниками навчального процесу. Через розширення діапазону форм і методів роботи педагог має забезпечити умови не лише для репродуктивної, а й для самостійної продуктивної творчості, спрямованої на самовираження. Для цього необхідно створювати творчий мікроклімат, застосовувати різні форми емоційно-образних ситуацій на основі спілкування, організувати роботу в ансамблі так, щоб вона найбільшою мірою відповідала творчим потребам і нахилам студентів, враховуючи динаміку змін їхніх інтересів і запитів, індивідуальних здібностей кожного.

Під час занять в ансамблі бажано використовувати різноманітні типи занять: заняття-дослідження (вивчення музичних творів композиторів регіону); музичні вечори, а також інноваційні методи та методичні прийоми: робота в малих групах з вивчення репертуару; моделювання кінцевого бажаного результату та ін. Усе це створює умови, за яких учасники колективу духовно самовдосконалюються і самореалізуються, що є головним засобом їх самоствердження, зокрема в музичному мистецтві. Важливе значення для виховання та розвитку музиканта-бандуриста має відвідування концертів музичних колективів та окремих виконавців, культурно-просвітницьких заходів, екскурсій разом із колективом, що сприяє формуванню естетичного смаку, соціальної адаптації студентів у колективі, згуртовує підлітків, формує навички аналізу переглянутих виступів.

Важливим аспектом життєдіяльності ансамблю є якісно підібрані музичні твори. Музичний репертуар – один із вирішальних факторів виховання музиканта. Насамперед, він є свідченням рівня професійної майстерності колективу, демонструє його творчий потенціал, а також, вирішуючи конкретні навчально-виховні цілі, визначає напрям наступного творчого розвитку кожного учасника ансамблю. Репертуар ансамблю бандуристів має бути різноманітним, включати як вокальні, так й інструментальні твори, а також акомпанемент співакам та солістам на різних інструментах: сопілці, скрипці, віолончелі, флейті тощо. Педагог повинен творчо підходити до підбору навчального матеріалу різноманітних навчальних посібників і шкіл, використовуючи їх у своїй власній методиці. Завдання викладача – добирати твори так, щоб вони не лише стимулювали розвиток ансамблевого співу, а й були посилюючими як вокально, так і технічно (Баштан С., 1984, с. 89).

Ансамбль бандуристів Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії існує з 1992 року, з часу заснування музично-педагогічного відділення. Діє він у рамках гурткової роботи, тобто робота ведеться у позанавчальний час студента. Кожного року колектив бере участь у загальноакадемічних концертах та готує окремі програмні заходи: музичні лекторії, тематичні концерти тощо. У репертуарі ансамблю завжди є українські народні пісні та вокальні твори сучасних композиторів (М. Гвоздя, О. Герасименко, В. Дутчак, М. Сточанської та багато ін.), зокрема подільських – Р. Суров'яка, М. Балеми.

Ансамбль бандуристів є учасником святкових концертів, присвячених знаменним датам академії – 85 та 90-річчю, які відбувалися у залах Хмельницької обласної філармонії та в Хмельницькому обласному музично-драматичному театрі ім. М. Старицького. Кожного року ансамбль бандуристів факультету мистецтв готує програму до Шевченківських днів, проводить багато просвітницьких, тематичних концертів, приймає участь у профорієнтаційних заходах (виступи у школах різних типів, НВК, коледжах тощо).

Особливого поширення в останні десятиліття набули різноманітні фестивалі та конкурси бандуристів як невід'ємний елемент загальнокультурних мистецьких тенденцій і активізації творчих зв'язків бандуристів. Відомим є значення подібних конкурсів, семінарів, фестивалів – своєрідних форумів музикантів. Багато талановитих студентів ХГПА беруть участь у Всеукраїнських конкурсах, олімпіадах, фестивалях. Зокрема студентка факультету мистецтв К. Мар'яна (5 курс) отримала II місце на IV Всеукраїнському фестивалі-конкурсі дитячої та юнацької творчості ім. В. Ярецького «Подільська ліра» (грудень 2018 р.) (естрадна пісня). У наступному 2019 році ця ж студентка брала участь у I та II етапах Всеукраїнської студентської олімпіади зі спеціальності «Музичне мистецтво» (м. Кропивницький, Центральноукраїнський державний педагогічний університет ім. Володимира Винниченка), де була нагороджена дипломом за II місце. Участь студентки К. Мар'яни у Всеукраїнському фестивалі-конкурсі творчої молоді «Срібне сайво-2019» також мав успіх – Диплом за I місце в номінації академічний вокал (25-27 травня 2019 р. м. Нетішин).

Висновки.... Таким чином, організація гри в ансамблі для майбутнього вчителя музичного мистецтва, бандуриста – це набуття досвіду колективного музикування, яке не лише удосконалює навички гри на інструменті, чуття ансамблевого співу, але й виховує колективізм, толерантність, почуття відповідальності, дисципліни тощо. Завдяки своєму історичному значенню, універсальним виконавським можливостям, яскраво вираженому національному колориту й особливій доступності для сприймання слухачем, бандура сьогодні повинна стати ще й потужним засобом виховання у молодого українця відчуття приналежності до своєї національної культури.

Список використаних джерел і літератури /References:

1. Баштан, С. (1984). Школа гри на бандурі. Київ: Муз. Україна / Bashtan, S. (1984). Shkola hry na banduri [Bandura school]. Kyiv: Muz. Ukraina [in Ukrainian].
2. Держана національна програма «Освіта». Україна XXI ст. (1993). Інформ. зб. Мін. осв. України. Київ, 24, 5. / Derzhana natsionalna prohrama «Osvita». Ukraina XXI st. (1993). [State National Program «Education». Ukraine XXI century]. Inform. zb. Min. osv. Ukrainy. Kyiv, 24, 5 [in Ukrainian].
3. Броннікова, Н. (2005). Мистецтво виконання на бандурі. *Шкільний світ*. 40 (312), 13. / Bronnikova, N. (2005). Mystetstvo vykonannia na banduri [The art of bandura performance]. *Shkilnyi svit*. 40 (312), 13. [in Ukrainian].
4. Гребенюк, Н. Є. (2000). Вокально-виконавська творчість. (Автореф. дис. д-ра мистецтвознавства). Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського / Hrebeniuk, N. Ye. (2000). Vokalno-vykonavska tvorchist [Vocal and performing creativity]. Extended abstract of Doctor's thesis. Kyiv: NMAU im. P. I. Chaikovskoho [in Ukrainian].
5. Мандзюк, Л. С. (2007). Ансамблево-виконавська творчість бандуриста: мистецтвознавчий та психолого-педагогічний аспекти. (Автореф. дис. канд. мистецтвознавства) Харків / Mandziuk, L. S. (2007). Ansamblevo-vykonavska tvorchist bandurysta: mystetstvosnavchyi ta psykhologo-pedahohichnyi aspekty [Ensemble and performance of the bandura player: art history and psychological and pedagogical aspects]. Extended abstract of Candidate's thesis. Kharkiv. [in Ukrainian].
6. Портнова, О. С. (2007). Використання сучасних педагогічних технологій. *Позашкільля*. 1, 1–10. / Portnova, O. S. (2007). Vykorystannia suchasnykh pedahohichnykh tekhnolohii [Use of modern pedagogical technologies]. *Pozashkillia*. 1, 1–10. [in Ukrainian].